

ALMAN DİLİNDE KADI SÖZCÜĞÜNÜN YERİ

Toplumların dil hazineleri, aynı zamanda kültürlerinin aynası da sayılmaktadır. Toplumların ilgi alanları dillerine ve dolayısıyla da sözcüklerine ve sözlüklerine de yansımıştır.

Bu düşüncelerden yola çıkarak, bu çalışmada "Kadı" sözcüğünün Alman dilindeki yeri ve önemi tespit edilmeye çalışılacak. Bunun için öncelikle Kadı sözcüğünün Alman sözlüklerinde nasıl tanımlandığı tespit edilecek. Sonra Kadı sözcüğünün yer aldığı deyimlerde, Kadı'nın nasıl bir işlev yüklendiği ortaya konmaya çalışılacaktır. Ve son olarak ise örnek olarak seçilen bir metne dayanarak Kadı sözcüğünün karşımıza nasıl çıktığı irdelenecektir.

Alman kültürünün Kadı sözcüğü ile tanışması

Türk Kadı'sının Alman diline yerleşmesi tarihsel olaylara dayanmaktadır, başka bir deyişle Almanlarla Türklerin savaşlarla karşı karşıya gelmesinden kaynaklanmaktadır. Hristiyan dünyasını tehdit eden Osmanlı (Türk) İmparatorluğu'nun askerî gücü, sosyal düzeni ve zenginliği batı dünyasını etkisi altına alır. Bu yüzden Türklere karşı ilgi oldukça büyüktür. Hem Türklerin başarılarının kaynağını öğrenmeye, hemde kendi zaafiyetlerini tespit etmeye çalışan Almanlar bunun sonucunda var olan tüm önyargılara rağmen, yansız ve objektif bakmaya çalışarak düşmanı tanımaya gayret gösterirler. Bu nedenden dolayı Türklere hakkında olumlu değerlendirmelerin de ortaya konduğunu görebilmekteyiz. Çok sayıdaki olumlu değerlendirmenin arasında "adalet" sözcüğü önemli bir yer tutar. Başka dinlerden olanları din değiştirmeye zorlamamaları ve bu konuda hoşgörülü oluşları övgüye değer bulunan başlıca özellikleri arasında yer alır. Bu bilgi ise Osmanlı İmparatorluğu'na göç etmiş olan ya da orada yaşayan yabancılardan elde edilir. Seyahat eden yabancılar bu bağlamda ayrı bir önem taşımaktadırlar. Seyyahlar, Türk hukuku (Rechtsordnung) hakkında son derece olumlu olan gözlemlerini batı dünyasına sunarken, kendi hukuk anlayışlarındaki noksanlıklarını mukayeselerle dile getirirler. Göllner, *Turcicia adli* çalışmasında hukukun işleyişine yönelik çok sayıda örnek vermektedir. Bu örnekler genellikle Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki hukuk düzenini anlatan ifadelerdir.

Giovanantonio Menavino, Kadı'nın önemli önemsiz herşey hakkında hüküm verme yetkisi ve gücünden bahseder¹. Guillaume Postel ise en ücradaki köyün bile sınırsız yetkilere sahip olan Kadı'nın bütün kanunları en iyi şekilde bilmesini beklediğini anlatır². Bartholomej Gergijevic ise Hristiyanlara ve Türklere aynı hâkimin baktığını anlatmaktadır³. Menavino örneklerle Kadı'nın yetkilerini ve adaletini anlatmaya devam eder, şehir hâkimi tüm şehri gözetler ve satışlarda, ölçü birimleri ile oynamak suretiyle, haksızlık yapıldığını gördüklerinde satcının malına mülküne el koyup, kanunun gereğine göre cezalandırırlar. Ekmeğin gramajını kontrol edip, iyi pişirip pişirilmediğine bakarlar, öyle olmadığını tespit etmeleri halinde herşeyi "yoksullara, hasta insanlara ve mahkumlara" dağıtırlar⁴. Pierre Belon 1588 yılında yayınladığı çalışmasında seyyahların bu ağır cezaları tasvip ettiklerini anlatmasının yanı sıra bastonun cezalandırma aracı olarak etkisinin oldukça fazla olmasını büyük bir heyecanla dile getirmektedir⁵. "Özellikle Osmanlı hukuk sistemini bilenler, çabuk ve âdil hüküm verilmesinden etkilenirler"⁶. Bu bağlamda 16. yüzyılın başlarında Kardinal Piskopos Carpentras ve Papa X. Leo'nun özel katibi Jacobo Sadoletto şu sözleri söylerler: "Bizim tamamen yabancı olduğumuz Türk geleneklerinden, hükümlerde dolambaçlı yollardan sakınmaları ve bütün kavgaları birkaç söz ile uzlaştırmaları, yüksek derecede takdimimizi (tasvibimizi) kazanmaktadır⁷. Postel'e göre Sultan kısa ve özlü mahkeme biçimi ve önlemleriyle vatandaşlarını kanunî haklarını koruma altına almaktadır. Sultan arasıra cömertliğini sergileyen jestleriyle varolan kanunların ötesinde halkın ceza indirimleri ve aflardan faydalanmasını sağlar Postel bu söylemleriyle Avrupa'da varolan sistemi eleştirmekte ve sonu gelmeyen mahkemelerden, yazışmalardan bahsetmektedir. Mahkemelerin sonuçlanmaması sürekli yeni davaların açılmasını sebep olmaktadır. Postel'e göre hem ailelerin hem de devletlerin yok olmasına neden olan işte bu sistemdir. İngiliz Kral 8.ci Heinrich bile,

¹ Bkz. Göllner, 268-267. Menavino 12 yaşındayken babasının gemisini soyan korsanlar tarafından kaçırlır ve Sultan'a hediye edilir. Bir süre içöğlan olarak yetiştirildikten sonra İtalya'ya kaçmayı başarır. 1548 yılında Venedig ve Floransa da *Trattato de costumi et vita de Turchi* adlı çalışması yayımlanır. Göllner, Carl: Turcica. Bd.3 Die Türkenfrage in der öffentlichen Meinung Europas im 16. Jahrhundert. 1.Aufl. Baden-Baden: Koerner, 1979, Bkz. Göllner,12.

² Bkz. Göllner 268. Postel *Republique des Turcs* adlı çalışmasını 1594 de Rostock'da yayımlar.

³ Bkz. Göllner, 268. Georgijevic, "Mohac savaşı sırasında esir alınır, esir olarak Anadolu'ya getirilir ve tam 7 kez esir pazarında satılır; 1539 yılında kaçmayı başarır ve yaşadıklarını edebî olarak değerlendirir". *De afflictione tam captivorum quam etiam sub Turcae tributo viventium Christianorum* adlı bu çalışma 1544 yılında yayınlanır. Göllner,12.

⁴ Göllner, 269.

⁵ Göllner, 269.

⁶ Göllner, 269-270.

⁷Göllner, 270.

iddialara göre, "Kanuni Sultan Süleyman'ın kanunlarını kendisine aktarmaları için güvendiği adamlarını Türkiye'ye göndermiştir"⁸. Postel de sürekli olarak kendisini çok üzen bu konuya değinmektedir, ve kendisi "Fransız mahkemelerini Türk adaleti ile karşılaştırdığında, utanç duyduğunu itiraf etmektedir"⁹. 1522 yılına ait *Türk kitabında* ise bu karşılaştırma sürdürülmektedir ve "Kayzer'in eşitlik ve adalete dayanarak hüküm vermesinden çok, güçlünün yanında yer aldığı" ifade edilmektedir¹⁰. Adaletin işleyişi ile ilgili bu bilgiler özellikle Giovo'nun *Commentario*'su ile ve bu çalışmanın bir çok dile çevirisi ise geniş kitlelere ulaşmıştır¹¹. Özeleştirisi yapmak suretiyle adalet sistemi hakkında fikir beyan eden Villamont ise oldukça iğneleyici bir şekilde, İsa'ya inancın eksikliğine rağmen, "bunun Türkleri âdil ve medenî olmaktan alıkoymadığını vurgulamaktadır"¹². Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere, Osmanlı (Türk) adalet sisteminin ve Kadı kavramının batılar için merak konusu olduğu, araştırıldığı ve büyük ölçüde takdir kazandığı ortaya çıkmaktadır.

Almanca Sözlüklerinde Kadı kavramı

Kadı kavramının Alman diline girmesinin en belirgin kanıtı ise bu kavramın sözlüklerde yer almasıdır. Bu amaçla bugün Almanya'da en çok tanınan ve kullanılan sözlükler taranacak ve sözlüklerde yer alan bu kavramın nasıl tanımlandığına, açıklandığına bakılacak.

1) *Kluge Etymologisches Wörterbuch:*

"Kadı arap. qadı 'hâkim' (...) bizde 1703 yılından itibaren görülmektedir. Özellikle 1001 gece masalları sayesinde yerleşmiştir"¹³

2) *Wahrig Deutsches Wörterbuch:*

"İslamî ülkelerde Kuran'ın yasalarına göre hüküm veren hâkim."

(arap. Quadin= "hâkim")¹⁴.

⁸ Göllner, 270-271.

⁹ Göllner, 271.

¹⁰ Göllner, 271.

¹¹ Göllner, 271.

¹² Göllner, 271.

¹³ Kluge, Friedrich: Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin: Walter de Gruyter, 1975, 338.

¹⁴ Wahrig, Gerhard: Deutsches Wörterbuch. Gütersloh: Mosaik, 1986, 2010.

3) Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache:

"İslamî bir ülkedeki hâkim"¹⁵

4) Deutsch-Türkisches Wörterbuch:

"kadı, hâkim, yargıç"¹⁶.

5) Der Brockhaus:

Kadı (arap.) "İslamî ülkedeki hâkim"¹⁷.

6) Duden. Das Fremdwörterbuch 5.:

"Kadı (arap. hâkim) hâkim (islamî ülkelerde)"¹⁸

7) Der große Duden. Sinn-und sachverwandte Wörter 8:

"Kadı=hâkim"¹⁹.

8) Der Sprach=Brockhaus:

"Kadı, hâkim" (arap.)"²⁰.

9) Pons Wörterbuch der deutschen Umgangssprache:

"Kadı hâkim.. Arapçadan alınmış; 'Binbir gece' hikayelerinden dolayı kullanıma geçmiş. 19.yy.'dan itibaren"²¹.

10) Duden- Deutsches Universalwörterbuch:

"Kadı (arap. qadi)"

- 1) İslamî ülkelerde hâkim
- 2) Hukukî güç,"²²

11) Ursprung der Wörter. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache:

"Kadı hâkim 17. yy.'da arap. gelmiştir. Arap. qâdîn hâkim (doğu masallarının etkisiyle yayılmıştır.)"²³.

¹⁵ Götz/Haensch/ Wellmann: Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Berlin; München: Langenscheidt, 1993, 533.

¹⁶ Steuerwald, Karl: Deutsch-Türkisches Wörterbuch. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1974, 318.

¹⁷ Der Brockhaus. Leipzig: Brockhaus, 1993, 415.

¹⁸ Der Duden: In 10 Bänden. Bd. 5. Duden Fremdwörterbuch. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverl., 1990, 378.

¹⁹ Der große Duden: Band 8. Duden Sinn-und sachverwandte Wörter und Wendungen. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverl., 1972, 367.

²⁰ Der Sprach=Brockhaus. Leipzig: Brockhaus, 1935, 291.

²¹ Küpper, Heinz: Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. Stuttgart: Klett, 1990, 386.

²² Duden-Deutsches Universalwörterbuch. Mannheim: Dudenverlag, 2003.

12a) Wörterbuch der deutschen Umgangssprache²⁴. Bd.IV.:

"Kadı hâkim. Arapçadan gelmektedir ve Almanya'da 1703' den bu yana 'Binbir gece hikâyelerinden dolayı yerleşmiştir. Kluge 18, 337. Gemeindeutsch und österr. Lit.: (Genel Almanca ve Avusturya Ed.:) 11.1. 1960 A 2003; 31.10.1962 A 203".

12b) Wörterbuch der deutschen Umgangssprache²⁵. Bd.II.:

"Kadı hâkim. Arapça'dan, Almanya'da 1703 yılından itibaren görülmekte; Binbir gece masallarından dolayı halka mal olmuştur. (Kluge 18, 337) Almanya'nın tüm bölgelerinde ve Avusturya'da dil dostları tarafından kullanılmaktadır. Bugün bile hergün duyulmaktadır".

13) Der tägliche Wortschatz²⁶:

"Kadı (arap.) hâkim".

Sözlük taraması sonucu, Kadı sözcüğünün neredeyse tüm sözlüklerde yer aldığını görmekteyiz²⁷. Sözcüğün genelde hep aynı şekilde tanımlanmasının yanı sıra, birçok sözlükte sözcüğün arapça kökenli bir sözcük olduğu da vurgulanmaktadır. Sözlüklerde yer verilen diğer bir bilgi ise Kadı sözcüğünün *Binbir gece masalları'* nın etkisiyle dile yerleşmesidir. Ancak unutmamak gerekir Osmanlı İmparatorluğu, ya da Türkiye de o dönemde batıların gözünde doğu kültürünün bir parçası olarak algılanmaktaydı.

Kadı sözcüğü ile ilgili Deyimler

Toplumların dil hazinelerinde önemli bir yer tutan "deyimler, toplum tarafından kabul edilen duygu ve düşüncelerin dile getirildiği kalıplaşmış sözlerdir"²⁸.

Deyimlerin kısa ve özlü anlatım özelliğine sahip olmalarının yanı sıra cümle yapısında olmamalarından dolayı, başka bir cümle içerisinde kullanılırlar. Özellikle

²³ Mackensen, Lutz: Ursprung der Wörter. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. München: Südwest Verlag, 1985, 197.

²⁴ Küpper, Heinz: Wörterbuch der deutschen Umgangssprache Band 1. Hamburg: Claassen, 1963,118.

²⁵ Küpper, Heinz: Wörterbuch der deutschen Umgangssprache Band II. Hamburg: Claassen, 1966,148.

²⁶ Mackensen, Lutz: Der tägliche Wortschatz. Olten; Stuttgart; Salzburg: Fackel, 1970, 400.

²⁷ Kadı sözcüğüne yer vermeyen sözlükler: 1) *Grimms Deutsches Wörterbuch* 2) Hermann Paul: *Deutsches Wörterbuch* 3) *Wörter und Wendungen*. Adı geçen üç sözlükte Kadı sözcüğüne ilişkin herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir.

Grimm, Jacob; Grimm, Wilhelm: Grimm Deutsches Wörterbuch. Bd. 11. München:dtv, 1994.

Paul, Hermann: Deutsches Wörterbuch. Tübingen: Max Niemeyer, 1981.

Agricola/Görner/Küfner: Wörter und Wendungen: München: Max Hueber, 1970.

²⁸ Karabağ, İmran; Cosan, Leyla: "Türkçedeki Gönül, Kalp ve Yürek Kelimeleriyle ilgili Atasözleri, Deyimler ve Bunların Almancadaki Karşılıkları". Tömer Dil Dergisi. Sayı: 96 Ekim 2000, 5.

pratik konuşma dilinde önemli işlevler yerine getiren deyimler, düşüncelerimizi kısa yoldan ifade etmemize yardımcı olurlar.

Deyimlerin bir başka özelliği ise kalıplaşmış sözler olmalarıdır. Bundan dolayı deyimlerde sözcükler değiştirilemediği gibi, yerlerine başka sözcükler de konamaz ve sözdizimleri bozulamaz.

Deyimlerin en önemli özelliği ise anlatıma kıvraklık katmalarıdır. Böylece uzun ve karmaşık anlatımların basitleştirilmelerine ve kolayca anlaşılmasını sağlamaktadırlar²⁹.

Kadı sözcüğünün deyimlere yerleşmesi ise bu kavramın ne denli halka mal olduğunun ve benimsendiğinin en önemli göstergeler arasında yer alır. Kadı sözcüğü ile ilgili azımsanmayacak miktarda deyim bulunmaktadır. Söz konusu deyimler genellikle konuşma diline aittirler ve çoğunlukla aynı anlamda kullanılmaktadır.

1a) zum Kadi laufen=hâkime koşmak= mâhkemeye başvurmak

1b) zum Kadi rennen= yarışarcasına hâkime koşmak= mâhkemeye başvurmak.

2a) j-n vor den Kadi bringen=birini hâkimin önüne çıkarmak=birini mahkemeye, vermek.

2b) j-n zum Kadi schleppen=birini sürükleyerek hâkim önüne çıkarmak= birini mahkemeye vermek.

2c) j-n vor den Kadi zerren = birini zorla hâkim önüne çıkarmak= birini mahkemeye vermek.

Sözlüklerde kadı sözcüğü ile ilgili Deyimler

Bazı sözlüklerde Kadı sözcüğünün açıklanmasının yanısıra deyimlere, deyimlerin anlamlarına ve kullanım alanlarına da yer verilir.

1) *Wahrig*:zum Kadi laufen =mâhkemeye başvurmak.

2)*Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache*:

j-n vor den Kadi bringen, j-n vor den Kadi schleppen = birini mahkemeye vermek, çıkarmak.

²⁹ Karabağ, İmran; Cosan, Leyla: "Türkçedeki Gönül, Kalp ve Yürek Kelimeleriyle ilgili Atasözleri, Deyimler ve Bunların Almancadaki Karşılıkları". Tömer Dil Dergisi. Sayı: 96 Ekim 2000, 5.

3) Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten: zum Kadi laufen = mâhkemeye başvurmak, konuşma dili; jn. vor den Kadi schleppen = birini sürükleyerek hâkim önüne çıkarmak = birini mahkemeye çıkarmak, vermek. Konuşma dili.³⁰

4) Deutsch-Türkisches Wörterbuch:

zum Kadi laufen= mâhkemeye başvurmak.

5) Der große Duden. Sinn-und sachverwandte Wörter 8:

vor den Kadi bringen = birini mahkemeye vermek, çıkarmak; prozessieren = mahkemelik olmak.

6) Duden- Deutsches Universalwörterbuch:

Gericht: sie schleppten, brachten ihn vor den Kadi; mahkeme: birini mahkemeye vermek, çıkarmak, birini hakim önüne çıkarmak (e-n Prozess anstrengen = birine karşı dava açmak)

7) Pons Wörterbuch der deutschen Umgangssprache.

Zum Kadi rennen (laufen o.ä.) = hâkime koşmak (v.b.)= mâhkemeye başvurmak.

birini ihbar etm. 19. yy.'dan itibaren.

jn. vor den Kadi zerren (bringen) = birini zorla hâkim önüne çıkarmak= birini mahkemeye çıkarmak, vermek; jn. wegen einer Nichtigkeit verklagen. 1920 ff.=birine önemsiz bir şey için dava açmak. 1920 ve sonrası.

8) Moderne deutsche Idiomatik 1976³¹: zum Kadi laufen U. = mâhkemeye başvurmak konuşma dili, mahkemelik olmak, birine karşı dava açmak.

-En ufak birşeyde Kadı'ya koşulmaz ki (mahkemeye başvurulmaz ki).

j-n zum Kadi schleppen U. = birini mahkemelik etmek, birine dava açmak.

-Garaj sahibi, چراغının yedek parçalarını çaldığını farkedince onu mahkemeye sürükledi.

9) Moderne deutsche Idiomatik 1966³²: zum Kadi laufen U. = mâhkemeye başvurmak konuşma dili, mahkemelik olmak, birine karşı dava açmak.

-En ufak birşeyde Kadı'ya koşulmaz ki (mahkemeye başvurulmaz ki).

j-n zum Kadi schleppen U. = birini mahkemelik etmek, birine dava açmak.

-Değirmenci, چراغının bütün gece boyunca un çuvallarını uzaklaştırdığını farkedince onu mahkemeye sürükledi.

³⁰ Schemann,Hans: Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten:Stuttgart; Dresden:Klett, Verlag für Wissen und Bildung, 1991,72.

³¹ Friederich, Wolf: Moderne deutsche Idiomatik. München:Max Hueber, 1976, 234.

³² Friederich, Wolf: Moderne deutsche Idiomatik. Systematisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispielen. München:Max Hueber, 1966, 324.

Günümüzden birkaç örnek

Kadı sözcüğünün Almanya'daki güncelliğini ve geçerliliğini göstermek için günlük gazete, dergi v.b. yazılara bakmak yeterlidir. Özellikle internetin bu bağlamda ayrı bir yeri ve önemi vardır. Toplumun büyük bir çoğunluğunun internetten faydalanabilmesi ve her türden bilgiye ulaşmasından dolayı internette yer alan sayısız örnekten bir kaçına yer vermek istedim.

Almanya'nın en önemli dergilerinden olan 5 Aralık 2005 tarihli Spiegel dergisinin web sayfasından Kadı sözcüğünün kullanımına ilişkin bir örnek: "Kadı Önüne Çıkmanın Bedeli" (Başlık)³³. Bu başlık altında incelenen konu mahkemeye başvurmanın, hakim önüne çıkmanın çok masraflı oluşudur.

Yine aynı tarihte web sayfaların birinde başlık olarak yer alan ve sözcüğün güncelliğini gösteren başka bir örnek yer almaktadır. Fujitsu-Siemens gibi dünyaca tanınan iki şirketin telif hakları yüzünden mahkemeye verilmesiyle ve mahkeme ayrıntılarıyla ilgili bu haberin başlığı şöyledir: "Fujitsu-Siemens telif hakları yüzünden Kadı önünde"³⁴.

09.11.2005 tarihli *Schwäbisches Tageblatt* adlı bir gazete haberinin başlığında yer alan Kadı sözcüğü ise soru niteliğindedir. "Gamalı haç kararı: Heartfield de Kadı önüne çıkmış mıdır?" Sözkonusu haberde sırtçantasında üstü çizili bir gamalı haç ile gösteriye katılan 21 yaşındaki bir üniversite öğrencisinin mahkemede uyarı cezası alması tartışılmaktadır³⁵.

İnternette, özellikle gazetelerin web sayfalarında başlık olarak ya da cümle içerisinde yer alan başka örnekler şöyledir:

Başlık: "Budalalar Kadı önünde". (Narren vor dem Kadi)³⁶.

Başlık: "Patronla Kadı önünde". (Mit dem Chef vor dem Kadi)³⁷.

Cümle: "Patronunuzla tartıştıktan sonra yolunuz hızla Kadı önüne düşebilir."
(Schließlich führt der Weg nach der Auseinandersetzung mit dem Chef auch schnell vor den Kadi)³⁸.

³³ <http://www.Spiegel.de/wirtschaft/0.1518.2379119.00.html> (05.12.2005)

³⁴ <http://www.heise.de/newsticker/meldung/41019> (05.12.2005)

³⁵ http://www.cityinfony.de/index.php?artikel_id=35574420&PHPSESSID=b320... (15.12.2005)

³⁶ <http://www.ratgeberrecht.de/sendung/beitrag/rs2003030201.html> (15.12.2005)

³⁷ www.jobpilot.de (15.12.2005)

³⁸ http://www.inhalt.monster.de/1872_de_pl.asp (15.12.2005)

Cümle: "Bu durumda çocuk doktoru terapi esnasında çoğunlukta bir ayağı ile kadı önündedir." (Hier steht der Kinderarzt dann oft bei der Therapie mit einem Bein vor dem Kadi)³⁹.

"Rüşvet suçlamaları onun Kadı önüne çıkmasına neden oldu". (Korruptionsvorwürfe brachten ihn vor dem Kadi)⁴⁰.

Cümle: "Böyle durumlarda Japonya'da hemen Kadı önüne koşmadan, sessizce anlaşılır". (In solchen Fällen einigt man sich in Japan stillschweigend, ohne gleich zum Kadi zu laufen)⁴¹.

Cümle: "Bunun üzerine Olsen basın mensuplarını Kadı ile tehdit ediyor" (Nun droht Olsen den Journalisten mit dem Kadi)⁴².

Başlık: "Active X Kadı önünde". (Active X vor dem Kadi)⁴³. Bu başlık altında yer alan haber patent haklarının Microsoft tarafından çiğnendiği gerekçe ile açılan dava anlatılmaktadır.

Cümle ve başlık örneklerini sayfalarca sürdürmek mümkün olsa da fikir vermesi açısından bunca örnek yeterlidir. Kadı sözcüğünün farklı türden metinlerde yer alması ve kullanılma yoğunluğu bu sözcüğün Alman dilinin ayrılmaz parçası olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Metin örneği

Paul Zaunert'in 1926 yılında derlediği Avusturya masalları arasında yer alan *Der gerechte Kadi* (Âdil kadı) masalının konusu Türkiye' de geçmektedir⁴⁴. Masalın kahramanı olan Türk kadısı keskin zekâsı ve adaletinden dolayı âdil kadı lakabını alır. Kahraman âdil Kadı lakabıyla anıldığı için, metin içinde de sürekli olarak "der gerechte Kadi" (âdil Kadi) olarak anılmaktadır. Kadı'nın âdil kadı lakabını aldığı duyan baş kadı, âdil kadıyı kıskanmaya başlar ve onu yerinden etmeye karar verir. Bunun için İngiliz çiftçi kılığına girer ve kadıya doğru yola çıkar. Yolda topal bir dilenciye rastlar ve onu atına bindirir. Ancak şehre vardıklarında dilenci ona iftira atar ve atın kendisine ait olduğunu söyler. Dilenci ile İngiliz çiftçi yüksek sesle tartışmaya

³⁹ <http://www.daab.de/asthma.kind.php> (15.12.2005)

⁴⁰ www.esyoil.com

⁴¹ www.lausch.com (15.12.2005)

⁴² www.kino.de (15.12.2005)

⁴³ <http://www.heise.de/newsticker/meldung/3757> (03.12.2005)

⁴⁴ Zaunert, Paul: *Märchen aus dem Donaulande*. Jena: Eugen Diederichs, 1926, 148-150.

başlayınca, tartışmayı duyan Türkler etraflarında toplanır ve sakat Türk'ün tarafını tutarlar. İngiliz çiftçi bunun üzerine âdil Kadı'ya gider. Kadı'nın huzuruna çıkmak isteyen başka davacılar da sırada beklemektedir. Diğer davacıların davalarını kıvrak zekasıyla çözüme kavuşturan âdil Kadı davalarında zengin, fakir ayrımını yapmaksızın adaletini konuşur, haklı olana nasihatlerde bulunur, haksız olanı ise cezalandırır. Sıra son olarak İngiliz çiftçinin davasına gelir. Atın topala ait olmadığını tespit eden âdil kadı, topalı azarlar ve falakaya yatırılmasını emreder ve İngiliz çiftçiyi haklı bulur. Âdil kadı tüm davalarında keskin bir zekâ örneği sergileyerek, daima haklı olanın tarafında yer alır. Bu masalda Türk adaletinin temsilcisi olan âdil Kadı üstün zekâsı sayesinde zengin-fakir ayrımını yapmaksızın karar verme yetisine sahip olduğunu kanıtlar. Ayrıca Türk- yabancı ayrımı yapmadığı gibi din ayrımı da yapmaksızın haklının yanında yer aldığı da gösterir. Bu da Türkiye'de farklı dinden olan insanlara farklı muamele yapılmadığını ve Türklerle aynı haklara sahip olduğunun bir göstergesidir. Bu hoşgörülü yaklaşımlar batı dünyasını da etkisi altına almıştır.

Sonuç

Yapılan araştırma sonucunda Kadı sözcüğünün Alman kültürüne yerleşmiş olduğunu görmekteyiz. Sözlüklerde sözcüğün arapça kökenli bir sözcük olduğu ve İslam ülkelerindeki hâkimler anlamında olduğu vurgulansa da, Alman kültürünün 15. yüzyıldan itibaren en yakından tanıdıkları kültür Osmanlı ya da Türk kültürüdür. Dolayısıyla da o yüzyıllarda Kadı sözcüğü Türk kültürünün bir uzantısı olarak Alman kültürüne başka bir deyişle diline yerleşmiştir.

KAYNAKLAR

Agricola/Görner/Küfner: Wörter und Wendungen: München: Max Hueber, 1970.

Der Brockhaus. Leipzig: Brockhaus, 1993, 415.

Der Duden: In 10 Bänden. Bd. 5. Duden Fremdwörterbuch. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverl.,1990, 378.

Der große Duden: Band 8. Duden Sinn-und sachverwandte Wörter und Wendungen. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverl.,1972, 367.

Der Sprach=Brockhaus. Leipzig:Brockhaus,1935, 291.

Duden-Deutsches Universalwörterbuch. Mannheim:Dudenverlag, 2003.

- Friederich, Wolf:** Moderne deutsche Idiomatik. Systematisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispielen. München:Max Hueber, 1966, 324.
- Friederich, Wolf:** Moderne deutsche Idiomatik. München:Max Hueber, 1976, 234.
- Göllner, Carl:** Turcica. Bd.3 Die Türkenfrage in der öffentlichen Meinung Europas im 16. Jahrhundert. 1.Aufl. Baden-Baden: Koerner.
- Götz/Haensch/ Wellmann:** Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Berlin; München: Langenscheidt,1993, 533.
- Grimm, Jacob; Grimm, Wilhelm:** Grimm Deutsches Wörterbuch. Bd. 11. München:dtv, 1994.
- Karabağ, İmran; Cosan, Leyla:** "Türkçedeki Gönül, Kalp ve Yürek Kelimeleriyle ilgili Atasözleri, Deyimler ve Bunların Almancadaki Karşılıkları". Tömer Dil Dergisi. Sayı: 96 Ekim 2000, 5.
- Kluge, Friedrich:** Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin: Walter de Gruyter, 1975, 338.
- Küpper, Heinz:** Wörterbuch der deutschen Umgangssprache Band 1. Hamburg: Claassen, 1963,118.
- Küpper, Heinz:** Wörterbuch der deutschen Umgangssprache Band II. Hamburg: Claassen, 1966,148.
- Küpper, Heinz:** Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. Stuttgart: Klett, 1990, 386.
- Mackensen, Lutz:** Der tägliche Wortschatz. Olten; Stuttgart; Salzburg: Fackel, 1970, 400.
- Mackensen, Lutz:** Ursprung der Wörter. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. München: Südwest Verlag, 1985, 197.
- Paul, Hermann:** Deutsches Wörterbuch. Tübingen: Max Niemeyer, 1981.
- Schemann, Hans:** Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten:Stuttgart; Dresden:Klett, Verlag für Wissen und Bildung, 1991,72.
- Steuerwald, Karl:** Deutsch-Türkisches Wörterbuch. Wiesbaden:Otto Harrassowitz, 1974, 318.
- Wahrig, Gerhard:** Deutsches Wörterbuch. Gütersloh: Mosaik, 1986, 2010.
- Zaunert, Paul:** *Märchen aus dem Donaulande*. Jena: Eugen Diederichs, 1926, 148-150.

[http://www. Spiegel.de/wirtschaft/0.1518.2379119.00.html](http://www.Spiegel.de/wirtschaft/0.1518.2379119.00.html) (05.12.2005)

<http://www.heise.de/newsticker/meldung/41019> (05.12.2005)

http://www.cityinfonetz.de/index.php?artikel_id=35574420&PHPSESSID=b320

... (15.12.2005)

<http://www.ratgeberrecht.de/sendung/beitrag/rs2003030201.html> (15.12.2005)

www.jobpilot.de (15.12.2005)

http://www.inhalt.monster.de/1872_de_pl.asp (15.12.2005)

<http://www.daab.de/asthma.kind.php> (15.12.2005)

www.esyoil.com

www.lausch.com (15.12.2005)

www.kino.de (15.12.2005)

<http://www.heise.de/newsticker/meldung/3757> (05.12.2005)